

Marta Drabczuk

Kwarantanna gospodarki ukraińskiej

Widmo kryzysu zawisło nad gospodarką Ukrainy jeszcze przez epidemią koronawirusa. Kwarantanna oraz stan nadzwyczajny wprowadzone przez rząd nasiliły negatywne tendencje, uderzając m.in. w ukraiński biznes. Recesja gospodarcza, oczekiwany spadek PKB, dewaluacja hrywny, wzrost inflacji i bezrobocia to tylko wierzchołek góry lodowej. Z negatywnymi skutkami makroekonomicznymi gospodarka ukraińska będzie musiała się zmierzyć podczas trwania epidemii oraz po jej ustaniu. Rada Najwyższa przyjęła dwie ustawy „antykoronawirusowe” oraz implementuje wsparcie instrumentalne, ale nie opracowała strategicznego długookresowego planu zapobiegania upadkowi gospodarczemu.

Kondycja gospodarki w warunkach epidemii COVID-19. Prognozy ministerstwa rozwoju gospodarki, handlu i rolnictwa wskazują jednoznacznie, że gospodarka Ukrainy stoi w obliczu recesji. Zamiast wzrostu realnego PKB o 3,7% oczekuje się jego spadku o 3,9%, a nominalny PKB wyniesie 4 bln UAH, czyli o 10% mniej, niż zakładano. Przewiduje się wzrost inflacji do 8,7%, a nie 5,5%, na koniec bieżącego roku. Oczekuje się deprecjacji hrywny oraz jej dewaluacji w stosunku do dolara, średnioroczny kurs hrywny zgodnie z prognozami spadnie z 29,5 do 27 UAH/USD. Na skutek recesji szacuje się również wzrost bezrobocia do 9,4% z 8,1%.

Pod koniec marca deficyt budżetowy przekroczył 22 mld UAH, a wpływy do budżetu zmniejszyły się o 16 mld UAH. Niezdanym testem sprawnościowym rządu okazało się nieprzyjęcie 30 marca zmian budżetowych, w tym funduszu stabilizacyjnego do walki z koronawirusem (66,3 mld UAH). Zmiana budżetu (obok ustawy o bankach oraz zniesienia moratorium na obrót ziemią rolną) stanowi warunek kontynuowania dialogu z MFW. Dokument skierowano do ponownego opracowania. Premier Denys Szmyhał zapowiedział rychłe rozpatrzenie projektu przez Radę. 13 kwietnia Rada przyjęła zmiany budżetowe (249 głosami za): zmniejszono dochody o 10% do 972,6 mld UAH, zwiększono wydatki o 7% do 1266,4 mld UAH oraz trzykrotnie zwiększono deficyt budżetowy do 298,4 mld UAH.

31 marca w pierwszym czytaniu przyjęto projekt ustawy o bankach (tzw. ustawy „antykołomojskiej”), która ma zapewnić NBU niezbędne instrumenty regulujące działalność bankową oraz uniemożliwić anulowanie decyzji NBU w sprawie nacjonalizacji lub likwidacji banków i zwrot rekompensat z budżetu państwa ich poprzednim właścicielom. Projekt ten oczekuje na rozpatrzenie ok. 16300 poprawek zgłoszonych przez deputowanych.

Rządowi, zgodnie z oczekiwaniem MFW, udało się osiągnąć kompromis w sprawie ustawy o obrocie ziemią, która zakłada zniesienie moratorium na obrót gruntami oraz otwarcie rynku rolnego.

Bolączki biznesu. Najbardziej podatne na wstrząsy ekonomiczne są małe i średnie przedsiębiorstwa. Nie tylko na Ukrainie, ale w całej gospodarce światowej. Od ich sytuacji zależy, czy gospodarka wytrzyma turbulencje recesyjne. Restrykcje w związku z kwarantanną znacząco zachwiały względnie stabilnymi warunkami prowadzenia biznesu. Przedsiębiorstwa nie mają rezerw i nie uda im się przetrwać bez wsparcia ze strony rządu, co z kolei grozi likwidacją miejsc pracy oraz bankructwem.

Biznes odczuwa globalne skutki epidemii, m.in. zaburzenie łańcucha dostaw, problemy z eksportem produkcji, wydłużenie czasu odpraw granicznych, wstrzymanie zamówień, bankructwo i zawieszenie działalności przez kontrahentów krajowych i zagranicznych.

Kwarantanna uniemożliwia przedsiębiorstwom wykorzystanie ich potencjału. Zgodnie z danymi Izby Przemysłowo-Handlowej Ukrainy z powodu koronawirusa działalność zawiesiło ok. 700 tys. przedsiębiorstw (z ponad 1,8 mln zarejestrowanych na Ukrainie na początku 2019 r.). Większość z nich to małe i średnie firmy usługowo-handlowe, które zatrudniają łącznie od 3,5 do 4 mln pracowników. Prawie 6% podmiotów zamknęło działalność i najprawdopodobniej po zakończeniu okresu kwarantanny nie będzie w stanie jej wznowić. Właściciele

mikroprzedsiębiorstw szacują spadek dochodów o 90-100% oraz zmniejszenie liczby pracowników o połowę, małych i średnich – spadek dochodów o 25-50% oraz likwidację 10-25% miejsc prac, dużych – straty 10-25% dochodów oraz likwidację 25% etatów. Tylko 3% deklaruje możliwości kontynuowania działalności przy odpowiednim wsparciu rządu.

Biznes odczuwa nieodwracalne zmiany na rynku pracy. Oprócz wymuszonych zwolnień, Ukraińcy korzystają z urlopów bezpłatnych w obawie przed wirusem lub całkowicie rezygnują z pracy. Pracownicy nie mogą dotrzeć do pracy z powodu ograniczeń w transporcie i komunikacji miejskiej. Firmy nie wywiązują się ze zobowiązań, przez co tracą środki obrotowe i płynność finansową. Minister gospodarki Tymofij Miłowanow uważa, że na skutek kryzysu do końca roku bez pracy może zostać od 170 do 500 tys. pracowników. Szeregi bezrobotnych zasilają pracownicy sektora gig-economy (gospodarki dzielenia) oraz szarej strefy. Co więcej, na Ukrainę wróciło ok. 1,7 mln osób pracujących za granicą. Zadaniem rządu będzie zachowanie miejsc pracy oraz wsparcie bezrobotnych w celu przeciwdziałania ubóstwu.

Remedium rządowe w dobie kwarantanny. Rada Najwyższa przyjęła dwie ustawy „antywirusowe” w celu wsparcia biznesu, zwłaszcza małego i średniego oraz samozatrudnionych. 18 marca weszła w życie ustawa o wsparciu płatników podatków w czasie obowiązywania środków zapobiegających epidemii. Za przyjęciem ustawy głosowało 359 deputowanych. Przewiduje ona m.in. tymczasowe zawieszenie sankcji finansowych za naruszenie przepisów podatkowych (do 31 maja), ustanowienie moratorium na kontrole dokumentów firmowych (do 31 maja), wstrzymanie naliczania i wypłacania opłat z tytułu gruntów (podatek i/lub czynsz dzierżawny za nieruchomości państwowe i komunalne) oraz podatków od nieruchomości niemieszkalnych (do 30 kwietnia), zwolnienia z obowiązku płacenia składki na ubezpieczenia społeczne (tzw. єдиний соціальний внесок) dla określonych kategorii podmiotów (do 30 kwietnia), wydłużenie terminu składania deklaracji o dochodach i majątku (do 1 lipca). Zaproponowane rozwiązania uszczuplą budżety samorządowe oraz fundusz emerytalny w większym stopniu, niż pomogą małym i średnim przedsiębiorstwom.

Przedstawiciele biznesu przyjęli zaproponowane wsparcie bez większego entuzjazmu, o czym świadczył wystosowany 19 marca apel Związku Ukraińskich Przedsiębiorców o prawdziwe wakacje podatkowe, ulgowe kredyty celowe na wypłatę wynagrodzeń i rekompensaty budżetowe poniesionych strat. Związek wezwał władze do wznowienia współpracy z MFW i innymi partnerami. Potrzebę bardziej radykalnych przedsięwzięć podkreślili także respondenci podczas badania przeprowadzonego przez Advanter Group we współpracy z Ukraińskim Instytutem Przyszłości. Prawie połowa (49%) z nich za skuteczne remedium uznała zmniejszenie obciążeń podatkowych. Co trzeci respondent uważa za zasadne częściowe pokrycie wydatków na wynagrodzenia pracowników (38%) oraz kredyty ulgowe i gwarancje państwowe (31%).

Druga ustawa „antywirusowa” o dodatkowych gwarancjach społecznych oraz ekonomicznych została przyjęta 30 marca 2020 r. Za przyjęciem głosowało 312 deputowanych. Dla pracowników służb medycznych zaangażowanych w walkę z epidemią ustawa przewiduje dopłaty w wysokości do 300% wynagrodzenia, dla urzędników świadczących usługi na rzecz obywateli podczas kwarantanny – w wysokości do 100% wynagrodzenia.

W odpowiedzi na rosnące ceny, w okresie kwarantanny rząd ma prawo do określania cen granicznych na towary przeciwepidemiologiczne, co więcej – z podatku VAT zwalnia się import leków, wyrobów oraz wyposażenia medycznego. Ustawa przewiduje ulgi w procedurze zamówień publicznych towarów i usług niezbędnych do walki z wirusem.

Wprowadzono pojęcie „częściowego bezrobocia”, które określa pracowników małych i średnich firm niepracujących w czasie kwarantanny. Pracodawca może ubiegać się o dopłaty rządowe dla pracowników legalnie zatrudnionych i ubezpieczonych. Świadczenia socjalne są automatycznie przedłużane do zakończenia kwarantanny.

W obliczu epidemii został rozszerzony program kredytowania „Dostępne kredyty 5-7-9%”, zapoczątkowany 1 lutego 2020 r. Wstępne prognozy ministerstwa finansów zakładały ok. 50 tys. beneficjentów oraz wydatki na poziomie ok. 5 mld UAH. Program został rozszerzony o możliwość refinansowania wcześniejszych kredytów. Zwiększono maksymalną sumę kredytu do 2 mln UAH. W marcu wnioski kredytowe złożyło 15 tys. podmiotów, a kwota

udzielonych kredytów wyniosła 66 mln UAH. Program zakłada udzielenie dodatkowego wsparcia finansowego przedsiębiorstwom, których działalność sprzyja walce z rozpowszechniającą się epidemią.

Kwarantanna vs. gospodarka – wnioski. Zmiany gospodarcze pod wpływem ograniczeń związanych z kwarantanną, która będzie obowiązywała co najmniej do 24 kwietnia, wskazują na to, że w 2020 r. straty będą nieuniknione. Rząd podejmuje działania w celu ratowania gospodarki, jednak są to tylko działania taktyczne. W celu wsparcia informacyjnego uruchomiono platformę internetową (<https://sme.gov.ua/covid19/>) dedykowaną przedsiębiorcom. Dostępne są tam informacje na temat ograniczeń kwarantannowych, możliwych form wsparcia i ulg, zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej.

Brakuje systemowego podejścia długookresowego odpowiadającego rzeczywistym potrzebom gospodarki nie tylko w trakcie kwarantanny, ale i po jej zakończeniu. W porównaniu z działaniami antykryzysowymi państw o lepszej kondycji gospodarczej, m.in. Polski, Ukraina podejmuje działania reaktywne, ale nie zapobiegawcze. Będą one pomocne w zamortyzowaniu negatywnych skutków w okresie kwarantanny, jednak nie są adekwatne do skali zagrożenia. Żadne z podejmowanych działań rządu nie jest wymierzone w zapobieganie potencjalnemu krachowi gospodarczemu.

Nawet po otrzymaniu zastrzyku finansowego od Międzynarodowego Funduszu Walutowego, okres rekonwalescencji gospodarki ukraińskiej po zapaści związanej z epidemią koronawirusa może trwać nawet kilka lat.

Opinie wyrażone w publikacji prezentują wyłącznie poglądy autora i nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem Instytutu Europy Środkowej.

* **Dr Marta Drabczuk** – autorka komentarza gościnnego. Adiunkt na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS.